

Resumé diplomové práce **POJETÍ SVOBODY U NIKOLAJE BERĎAJEVA**

Katedra teologické etiky a spirituální teologie KTF UK v Praze

Vedoucí práce: ThLic. Mgr. Karel Sládek, Th.D.

Vypracoval: Vojtěch Šimek

rok 2010

Předložená práce se zabývá pojetím svobody ruského náboženského filosofa Nikolaje Berďajeva (1874-1948). Jeho dílo spadá do období 1. poloviny 20. století. Myslitel byl vyhnán Leninovým režimem z Ruska spolu s dalšími zástupci nepohodlné inteligence v roce 1922. Poté žil nejprve v Berlíně a pak nedaleko Paříže v Clamart, kde také zemřel.

První část práce začíná stručnou biografií myslitele. Jsou tu představeny všechny důležité momenty myslitelova života i jeho spisovatelská činnost. Berďajevovo pojetí svobody vychází z gnozeologického pohledu, který je dualistický. Rozlišuje svět ducha (sféru svobody) a svět přírody (sféru nutnosti). Tento pohled vychází z tzv. objektivace, která je gnozeologickou interpretací stavu světa po prvotním hříchu. Opravdu reálný je svět ducha a subjektivity (vnitřní), svět přírody a objektivit je světem pouze symbolicko-znakovým, druhotným (vnějším). Překonání objektivace se děje tvůrčí svobodou a směřuje do eschatonu. Pojetí tvůrčí svobody vyrůstá z meontologické koncepce, ve které hraje ústřední roli symbol *Ungrund* (to mé ón - nebytí) německého teosofa Jakoba Böhma (1575-1624). Tato koncepce zbavuje dle Berďajeva Boha odpovědnosti za zlo, neboť spolu s Bohem vyrůstá z *Ungrund* i nestvořená svoboda, která je za zlo odpovědná. Bůh je ovšem oloupen o všemohoucnost a ontologický primát. Racionální řešení je opuštěno ve prospěch iracionálního. Svoboda má primát nad bytím. Součástí této koncepce je i nová etika nedoceňující význam objektivních hodnot přirozeného a nadpřirozeného zákona. Berďajev neuznává svobodu vůle (neboť je v zajetí teleologického principu) a staví proti ní tvůrčí svobodu, která vyrůstá z energetického principu (důležitý je pramen jednání - *energeia*). Berďajevovská svoboda vrcholí v tvůrčím aktu, který je aktem boholidským (teurgickým). Je antropodiceou - ospravedlněním člověka, kterého Bůh potřebuje jako svého *druhého*. Bůh a člověk spolupracují na osvobození světa (tzv. antropologické zjevení). Berďajevovo pojetí svobody vrcholí v aktivním eschatologismu. Království Boží nemá být pouze pasivně očekáváno, ale spoluvytvářeno člověkem.

Ve druhé části práce je pojetí svobody ruského myslitele kriticky reflektováno ve světle křesťanského a katolického učení. Berďajevovo pojetí je nejdříve srovnáno s pojetími jeho ruských současníků (Losskij, Frank, Bulgakov). Idea objektivace, idea nestvořené svobody a symbol *Ungrund* jsou ukázány jako neslučitelné s křesťanským učením (především s pomocí Losského argumentace). Idea objektivace zbavuje stvořený hmotný svět jeho ontologické nobility. Idea nestvořené svobody a symbol *Ungrund* zbavují Boha ontologického primátu a všemohoucnosti. S pomocí hlavních křesťanských a katolických věroučných tezí (a definicemi církevních koncilů) je Bůh představen jako jediný princip (proti gnostickému dualismu či jinému principu); dále je potvrzena ontologická nobilita celého stvoření (včetně hmotné sféry). Základem svobody všech tvorů je svoboda Boží. Bylo ukázáno, že v berďajevovské antropologii naráží hypertrofovaná svoboda v horizontální poloze na hranice přirozenosti věcí, ve vertikální na svého Tvůrce. Berďajev nedoceňuje význam přirozenosti a degraduje racionální struktury myšlení. Uměle vykonstruovaný protiklad mezi svobodou vůle a tvůrčí svobodou je výsledkem chybného pohledu, ve kterém je volba chápána jako *a priori* znesvobodňující. Berďajev chápe svobodu jako tvůrčí energii mimo jakékoli příčinné vztahy, jako jakousi (absolutní) možnost možností. Takové pojetí ovšem ignoruje ontologickou a příčinnou strukturu reality. Jak byla svoboda vůle chápána v dějinách teologického a filosofického myšlení jsme ukázali na přístupech vybraných myslitelů (Augustin, Tomáš Akvinský, Duns Scotus, Occam, Spinoza, Kant) a dospěli k tomu, že svoboda vůle je zakotvena v realitě stvořené Bohem (z toho vyplývá tedy nesmyslnost meontologické koncepce). Svoboda vůle má svou vnitřní a vnější dimenzi (Kant), je předpokladem mravního jednání (Tomáš Akvinský), je svobodná vůči materiálu, který jí předkládá rozum (Scotus), umožňuje zrání a růst a je zaměřena teleologicky k Bohu. Bůh nemusí být chápán jako ontologický determinant lidské svobody. Lidská svoboda je zakotvena v Boží svobodě, ale není jí umenšena, naopak rozmnožována. Z psychologického hlediska není svoboda vůle absolutní, neboť je určena psychofyzickou konstitucí člověka a sociokulturními vlivy. Svoboda člověka se uskutečňuje v čase a prostoru a je obrazem svobody Boží. K přínosům Berďajevova pojetí svobody patří obrana náboženské a duchovní svobody a důraz na důstojnost osoby a jejího svědomí.